

KMETTY ZOLTÁN – KOLTAI JÚLIA¹

STÁTUSZELÉRÉS, TÁRSAS TÁMOGATÁS, TÁRSADALMI TÖRÉSVONALAK
A KAPCSOLATHÁLÓZATI INTEGRÁCIÓ ASPEKTUSAI²

DOI: 10.18030/socio.hu.2016.3.1

ABSZTRAKT

A kapcsolathálózat szerepe a társadalmi integrációban sokféle lehet. Segíthet a státuszelérésben, a társas támogatáson keresztül megakadályozhatja az emberek társadalomból való kiilleszkedését, vagy a különféle, egymástól távol lévő csoportok összekötésével biztosíthatja a társadalom makroszintű integrációját is. Tanulmányunkban azt vizsgáljuk, hogy a kapcsolathálózat különböző dimenziói (és az ezek mérésére alkalmas módszerek) hogyan kapcsolódnak össze az integráció mikro és makro momentumaival. A névgenerátorra, a pozíciógenerátorra és az összegző módszerre támaszkodva hat kapcsolathálózati indikátort definiálunk, melyekből egy hételemű network milió-típológiát építünk fel. A milió-típológia és a státuszelérés, a társas támogatás, valamint a makroszintű integráció közti összefüggést regressziós modellek segítségével vizsgáljuk. Az eredményeink két irányba mutatnak. Egyfelől a kapcsolathálózati dimenziók vertikális momentumai általánosságban felülírják a horizontális tagolódás fontosságát. Másfelől a közeli magkapcsolatok minden szempontból kiemelt fontosságúnak mutatkoztak. Utóbbi eredmény megerősíti, hogy a jelenkori Magyarországon az integráció egyik legfontosabb feltétele az erős magkapcsolati hálózat.

Kulcsszavak: kapcsolathálózat, névgenerátor, összegző módszer, pozíciógenerátor, státuszelérés, társas támogatás, társadalmi törésvonal

STATUS ATTAINMENT, SOCIAL SUPPORT, SOCIAL CLEAVAGES
THE INTEGRATIONAL ASPECTS OF SOCIAL NETWORKS

ABSTRACT

The role of social networks in social integration can be diverse. They can help the attainment of different statuses; prevent someone from social exclusion through social support; or help the macro integration of the society through the bounding of different and distant groups. In this paper, we examine how the different network aspects (and the methods that measure these dimensions) correlate with the integration on micro and macro level. Based on the name-generator, position-generator and summation method, six network indicators were defined. Based on these indicators, we created a network milieu typology that contained seven groups. Correlations of status attainment, social support and macro-level integration with the milieu typology were analysed via regression models. Our results have two main implications. On the one hand, the vertical aspects of the network dimensions seem more important than the horizontal ones. On the other hand, core ties seem to be the most relevant parts of the networks in all measured dimensions. These results strengthen our point, as the most important aspect of integration in present Hungarian society is the strong core network.

Key words: Social network, name-generator, summation method, position-generator, status attainment, social support, social rift

¹ Kmetty Zoltán: ELTE TáTK, Szociológia Intézet, MTA-ELTE Peripato kutatócsoport. Koltai Júlia: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Szociológiai Intézet.

² A tanulmány az *Integrációs és dezintegrációs folyamatok a magyar társadalomban* című OTKA kutatás (108836) keretében készült.

STÁTUSZELÉRÉS, TÁRSAS TÁMOGATÁS, TÁRSADALMI TÖRÉSVONALAK A KAPCSOLATHÁLÓZATI INTEGRÁCIÓ ASPEKTUSA

BEVEZETÉS³

A kapcsolathálózatok pozitív (és egyes esetekben negatív) szerepével nagyon széles nemzetközi irodalom foglalkozik. Egyrészt a kapcsolathálózatok leépülése teljes társadalmi kiilleszkedéshez vezethet (Castel 2003), más szempontból viszont az erős közeli kapcsolati háló az amorális familiarizmus alapjait jelentheti (Woolcock 1998, Dupcsik–Tóth 2008). Ha társadalmi tőke szempontjából közelítünk a kérdéshez, szintén diffúz képet kapunk. A kapcsolati/társadalmi tőkén keresztül széles erőforrásokhoz férhetünk hozzá: többek között munkahelyhez jutásban, vagy jobb pozíciók elérésében segíthet minket (Lin 2001). Másrészt a felülről vagy alulról zárt kapcsolati csoportok a társadalom diszfunkcionális működéséhez vezethetnek (Coleman 1990, Portes 1998). Az egyes társadalmi csoportokhoz való kapcsolati hozzáférés a maga sokszínűségében jelentheti a társadalom széles körű integrációját, a záródó csoportok pedig a szegregációs mechanizmusok lenyomatai lehetnek (DiPrete et al. 2011). A *Integrációs és dezintegrációs folyamatok a magyar társadalomban* című OTKA kutatás a különböző network módszerek együttes használatából kifolyólag nemzetközi szinten is egyedülálló lehetőséget kínál arra, hogy a kapcsolati mechanizmusokat megértsük és tipizáljuk. Tanulmányunkban a névgenerátor, a pozíciógenerátor és a méretgenerátor kapcsolathálózati módszereire támaszkodva (Kmetty–Koltai 2015) egy komplex kapcsolati térképet mutatunk be, amellyel a nexusok mentén megvalósuló integrációs és dezintegrációs folyamatokat (a státuszjelérést, a társas támogatást, illetve a makro-társadalmi integrációt) magyarázzuk.

A tanulmány első, elméleti részében felvázoljuk, hogy a kapcsolati erőforrások és a társadalmi tőke irodalma milyen kapcsolódási pontokat mutat a státuszjelérés, a társas támogatás és a társadalmi törésvonalak kérdéseivel. A három elméleti dimenziót ezt követően megpróbáljuk összekapcsolni egy olyan egységes elemzési keretbe, amely megmutatja, hogy ezek a kérdéskörök mely kapcsolathálózati módszerrel vizsgálhatók első sorban. A fenti séma megalkotása nem első sorban technikai vonatkozásban veszi górcső alá a kapcsolathálózat vizsgálati módszereket (bár ezen aspektust sem hagyja figyelmen kívül), hanem inkább azok tartalmi sajátosságai alapján próbálja megkeresni a státuszjeléréssel, társas támogatással és társadalmi törésvonalakkal való kapcsolódási pontokat.

Az elméleti részben felvázolt séma verifikálására a tanulmány második részében teszünk kísérletet. A három kapcsolathálózati módszerre épülő hat indikátor segítségével felvázolunk egy kapcsolati miliótérképet, amely hét kapcsolati csoportba rendezi a magyar lakosságot. E hét kapcsolati szegmens összefüggését vizsgáljuk meg a státuszjelérést, a társas támogatást és a makrotársadalmi integrációt mérő indikátorainkkal. A tanulmány összefoglaló fejezetében igyekszünk az eredményeinket szélesebb kontextusban is értelmezni.

---

³ A szerzők köszönettel tartoznak a dolgozat anonim lektorainak, akik értékes megjegyzéseikkel segítették a tanulmány jelen formába öntését.

A tanulmánnyal az a célunk, hogy hozzájáruljunk a kapcsolathálózatok integrációban betöltött szerepének mélyebb megértéséhez.

KAPCSOLATI ERŐFORRÁSOK ÉS STÁTUSZJELÉSI

A fejezet címe ismerős lehet azoknak, akik jártasak a kapcsolathálózatok és a társadalmi tőke irodalmában, hiszen Lin (1999, 2001) sokat hivatkozott tanulmánya is ugyanezen címet viseli. A státuszjelést ezen tanulmányában Lin egy olyan folyamatként definiálja, melyben „*az emberek erőforrásokat fektetnek abba, hogy szocio-ökonómia előnyökre tegyenek szert*” (Lin 1999: 467). Ezen erőforrások vagy az egyén birtokában vannak, vagy a kapcsolathálózatokon keresztül tudják elérni őket. Bár az előbbi aspektus is érdekes, mi tanulmányunkban az utóbbira koncentrálunk. Ez az instrumentális cselekvési mező, amely a státusz elérését szolgálja, természetesen más előnyök elérését is lehetővé teszi, úgymint a hatalom vagy a vagyon.

A társadalmi pozíció empirikus megragadására számos lehetőség van, ezzel kapcsolatban a hazai szociológiai diskurzusban is pezsgő vita alakult ki.⁴ A társadalmi pozícióval szemben a társadalmi státusz fogalma azonban vertikális struktúrát sejtet, melyet a modern társadalmakban a foglalkozási pozíció jól reprezentál (Blau–Duncan 1967), ebből kifolyólag a deduktív osztálymodellek általában foglalkozási osztálymodellek is (lásd például: Erickson–Goldthorpe–Portocarrero 1979). A foglalkozás azért is tekinthető jó indikátornak, mert nemcsak az adott státusz gazdasági és kulturális szintjét reprezentálja, hanem legtöbbször magába foglalja az adott szakma mezőspecifikus jellemzőit is (Bourdieu 1985), melyek a viselkedés reprezentációs dimenzióiban is megjelennek, amik az adott státuszt még inkább kontúrossá teszik. Szokások, viselkedési minták, tudás-stílusok (Angelusz–Tardos 1991) mind-mind részét képezik egy adott státusz jellemzőinek. Ezen egyéni attribútumok is segítik a státuszjelést, bár jellegükből adódóan inkább a státusz megtartását szolgálják és a társadalmi mobilitás záródását segítik elő. A kapcsolati erőforrások viszont pont ezt a zártságot segíthetnek feloldani azáltal, hogy utat nyitnak a vertikális státusz-hierarchia egyes szintjei között. Ezzel természetesen nem azt állítjuk, hogy horizontális dimenzióban nem jelenik meg a kapcsolati erőforrás mint pozíciószerzési tényező, szerepét azonban kevésbé gondoljuk markánsnak. Ha a foglalkozási pozíciót a státuszreprezentáció megfelelő indikátorának tartjuk, akkor a kapcsolati erőforrások mérésakor is érdemes a kapcsolatok foglalkozási szerkezetére koncentrálni. Lin erre a premisszára építi fel a foglalkozási pozíciógenerátor gondolatát (Lin–Dumin 1986, magyar nyelvű összefoglalással kapcsolatban lásd: Kmetty–Koltai 2015). Lin alapvetően társadalmi tőkeként hivatkozik a társadalmi erőforrásokra, azonban mi ebben a tekintetben igyekszünk kerülni a társadalmi tőke kifejezést (lásd erről: Angelusz 2010). A társadalmi erőforrások státuszjelésben játszott szerepéről extenzív irodalom számol be, melynek tanulsága, hogy az elért erőforrások nagysága és szélessége is fontos aspektus a státuszjelés szempontjából, utóbbi főleg a rosszabb szocio-kulturális környezetből származók esetében (az ezzel kapcsolatos munkák összefoglalását lásd Lin 1999).

---

⁴ 2013-ban a Statisztikai Szemle hasábjain (91. évfolyam 2., 3., 7. szám) Huszár Ákos három tanulmányt is közölt, melyekben a jelenleg alkalmazott osztály- és rétegmódelleket járta körbe. A tanulmányokra számos hazai szerző is reflektált a lapban.

KAPCSOLATI ERŐFORRÁSOK, TÁRSAS TÁMOGATÁS ÉS EGYÉNI JÓLLÉT

A társadalmi hálózatokon keresztül nem csak jobb társadalmi pozíciót, anyagi helyzetet lehet elérni: kapcsolataink ennél szélesebb célelérési dimenzióban is használhatók. A praktikus és instrumentális segítségnyújtás és információátadás mellett az érzelmi segítségnyújtás és támogatás is fontos aspektusa a kapcsolatoknak (Van der Gaag 2005). Gondoljunk akár szórakozásra, akár krízishelyzetek megoldására, fontos, hogy legyenek olyan emberek, akikkel ezeket közösen tudjuk végezni. A kapcsolathálózat ilyen szempontú szerepét a társas támogatás (*social support*) szakirodalma tárgyalja részletesebben. A nagyobb kapcsolathálózat folyamatos pozitív visszacsatolást jelenthet és a közösségben elősegíti a társadalmi szereprendszer kiépülését. Az ebből következő kiszámíthatóság és stabilitás növelheti az egyén elégedettségét. A kapcsolatháló az egótól a normatív szerepek betartását is jobban megköveteli (Kawachi–Berkman 2001). A különböző (gazdasági, érzelmi) negatív hatások valószínűsége is csökken az egyénre nézve, mivel a kapcsolatháló segít ezek hatását letompítani, kiiktatni (Cohen–Wills 1985: 311). A társas segítségnyújtás „általános hatásának tézisé” nem mindenki osztja. A stresszoldás (*stress buffer*) elmélete azt helyezi a középpontba, hogy a társas segítségnyújtásnak csak akkor van szerepe, ha az egyén stresszhelyzetbe kerül, ha ez nincs, akkor egyénileg is meg tudja oldani a felmerült problémákat. Azokat a helyzeteket tekinthetjük stresszesnek, amikor tudjuk, hogy reagálnunk kellene egy helyzetre, de nem tudjuk, hogy mi lenne a jó stratégia (Cohen–Wills 1985: 312). A stresszoldó mechanizmus két módon tud a kapcsolathálózaton keresztül működni. Az első egy megelőző hatás. Ez azt feltételezi, hogy a kapcsolatainktól segítséget kaphatunk nehéz helyzetben, és ez már előre feloldja az egyébként problémás szituációkat, mivel kisebbnek látjuk a bennük lévő kockázatot. A második lépcső már a stresszhelyzetben jön létre, vagy azáltal, hogy megoldást nyújt a probléma kezelésére, vagy úgy, hogy csökkenti annak vélt vagy valós súlyát. A stresszoldásnál fontos, hogy a kapcsolatok közeli és az egohoz hasonlóak legyenek (Lin–Woelfel–Light 1985), mivel az érzelmi segítségnyújtás, és az emocionális stabilitás elsősorban a közeli, erős kapcsolatok felől érkezik (Wellman–Wortley 1990). Azonban érdemes azt is megjegyezni, hogy a közeli kapcsolatok egy részét az emberek nem merik felhasználni támogatás kérésére, nehogy lerombolja a kérésük a kapcsolatot (Wellman 1992). A kapcsolatok multiplicitása is növeli a társas támogatás sikerességét (Hirsch 1980). A társas támogatás szerencsés esetben egész életen át kíséretet nyújt az egyénnek (Antonucci 1985). A társas támogatás és a kapcsolathálózat irodalma bár a szociológiában is megjelenik, inkább a mentális (és fizikai) egészséggel foglalkozó munkákban koncentrálódik. A vizsgált változók között azonban időről időre a szubjektív jóllét is feltűnik mint a mentális egészség egyik indikátora. A két változó közötti erős oksági csatolást magától érthetődnek gondoljuk, a depressziós, mentális gondokkal küzdő személyek kevésbé valószínű, hogy elégedettek az életükkel. Ráadásul van egy kétoldali visszacsatolás is, hiszen az élettel való elégedettség magában foglalja a családi, baráti és közösségi kapcsolatainkkal való elégedettséget is (Lin 2001). Tanulmányunkban erre építve a társas támogatás hatásának működését a kapcsolathálózati momentumok és az elégedettség összekapcsolódásán keresztül vizsgáljuk.

TÁRSADALMI TÖRÉSVONALAK ÉS A KAPCSOLATHÁLÓZATOK DIVERZIFIKÁLTSÁGA

A kapcsolathálózatok eddig vizsgált két dimenziója alapvetően mikroszinten működött, legalábbis az egyén boldogulását vizsgálta kognitív és affektív szempontból különböző kapcsolathálózati konstellációkban. A kapcsolatok mezo és makro megközelítése legalább ennyire elterjedt a szociológiai vizsgálatokban. Ez a kutatási irány elsősorban a társadalmi tőke (és annak makroszemponú megközelítése) oldaláról közelít a kapcsolatokhoz, és olyan neves és sokat hivatkozott szerzők köré szerveződik, mint Portes (1998) vagy Putnam (2000). A társadalmi tőke kifejezést mi igyekszünk kerülni,⁵ de olyan, a társadalmi tőkével összefüggő fogalmakra építünk, mint a csoporton belüli és a csoportok közötti bizalom, mivel a csoporton belüli és a csoportok közötti bizalom integrációs mozzanatokkal is összefüggésbe hozható. A magas csoporton belüli bizalom feltételez egy erős csoport-kohéziót, sűrű kapcsolatrendszert a csoporton belül és egy széles körű mikro-integrációt a csoportot összetartó (*bonding*) kötésekben keresztül. Ha a kapcsolatok a csoportokon belül sűrűsödnek, és kifelé bezáródnak, az több negatív következménnyel is járhat. Portes (1998) ilyen negatív hatásnak tartja például a túl erős kapcsolatháló konformitást eredményező hatását és ezzel összefüggésben a csoport visszahúzó képességének problémáját. Szintén problémát jelenthet, ha egy csoport kizár egy másik csoportot a társadalmi és fizikai tér valamely dimenziójából. Ezt nevezik a szakirodalomban kizáró kapcsolatoknak (*binding*), mivel a nexusoknak ez a formája hajlamosít másokat kizáró, homogén csoport- és közösségi tudat kialakítására (Orbán–Szántó 2005).

Woolcock (1998, lásd még Woolcock–Radin 2008) a magas belső és alacsony külső kapcsolati sűrűséget az „amorális familiarizmus” névvel illeti (ezzel kapcsolatban Magyarországon lásd Dupcsik–Tóth 2008). Woolcock megkülönbözteti azt az állapotot is, amikor mind mikroszinten a közösségen belüli integrációs mozzanat, mind a csoportok közötti összefüggés gyenge, ezt az „amorális individualizmus” állapotaként írja le (Woolcock 1998: 172). Ezek az elméletek rámutatnak arra, hogy egy erős mikrokapcsolati integráció makrotársadalmi szinten nem feltétlenül jelent integrált társadalmat, sőt akár egy kifejezetten szegregált és széttöredezett társadalom kialakulásához is vezethet. A makro-integráció esetében a kulcs a magas csoportközi interakciós sűrűség, illetve a gyakori csoportok közötti átfedés. A többes csoporttagság (Simmel [1950]. cit Baldassarri 2007) növeli az inter-kohéziót, ami a csoportok közötti bizalmatlanság leépüléséhez, és összességében egy integráltabb, sűrűbb makrotársadalmi konstellációhoz vezethet. Bizonyos szituációkban azonban a többes csoporttagság a többfelé elköteleződés miatt okozhatja az egymással gyengén kapcsolódó csoportok, közösségek szétesését is (Vedres–Stark 2010, Vedres 2012). A többes csoporttagság nem feltétlen követelménye a csoportok közötti sűrű interakciónak, sőt ha egymást kizáró diszjunkt csoportokról beszélünk, ez nem is mindig lehetséges. Nem lehet valaki egyszerre vallásos és nem vallásos, baloldali és jobboldali, szegény és gazdag. Az egymást kizáró csoportok esetében értelemszerűen nem a csoportok átfedéseire kell koncentrálni, hanem arra, hogy milyen sűrű közöttük a kommunikáció, mennyire jellemzőek a csoportokat áthidaló (*bridging*) kapcsolati kötések. Ez a fajta nexus lehetőséget nyújt a különböző társadalmi csoportok közötti kapcsolatteremtésre, illetve akár integrációs mozzanatokra is (Putnam 2000). Az általános bizalomhoz az vezethet el, ha mind a csoportot összekötő (*bonding*), mind a csoportokat áthidaló (*bridging*) társadalmi tőke magas, azaz belül és kívül is sűrű az interak-

5 Két okból is kerülni kívánjuk a társadalmi tőke fogalmát. Egyrészt a társadalmi tőke jelentése nagyon túlterhelt, sokan sok mindent értenek alatta. Másodsorban a különböző kapcsolathálózati momentumok vonatkozásában állandó vita van, hogy valóban tőkeként vagy inkább erőforrásként tekinthetünk a kapcsolatukra.

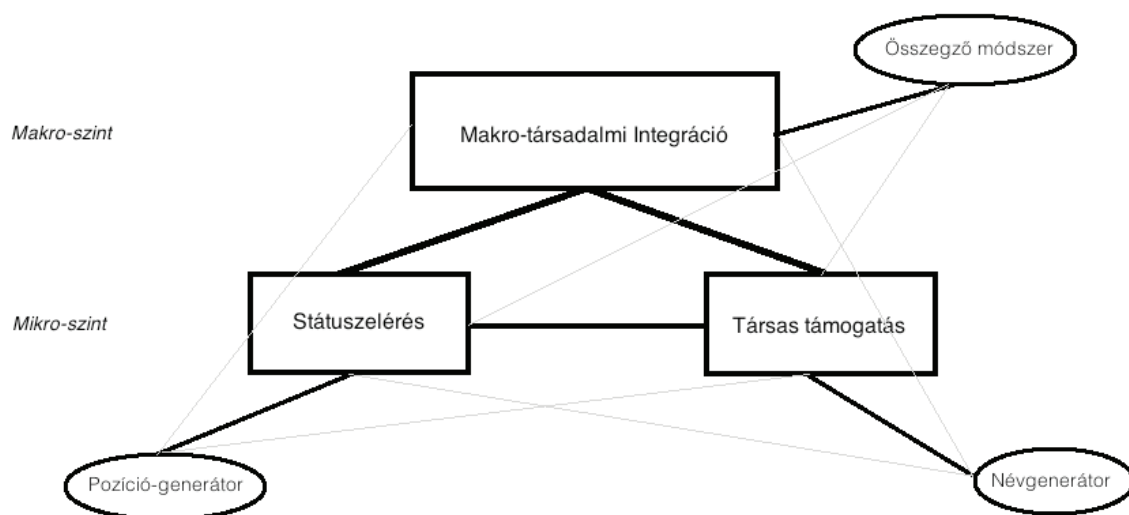
ció, mivel az ilyen esetekben hozzánk hasonló és tőlünk eltérő karakterisztikájú és véleményű emberekkel is kapcsolatban vagyunk (Paxton 2007).

A KAPCSOLATHÁLÓZATOK HÁROM DIMENZIÓJA: STÁTUSZJELÉRÉS, TÁRSAS TÁMOGATÁS, MAKRO-INTEGRÁCIÓ

A tanulmány elméleti bevezetőjének első három fejezetében végigvettünk három olyan dimenziót, ami-
ben a kapcsolathálózatok fontos szereppel bírhatnak. Természetesen mind a három téma magában is sokkal
hosszabb kifejtést érdemelne, munkánk keretein belül azonban csak a főbb pontok felvillantására van lehető-
ségünk. Tudomásunk szerint eddig még nem készült olyan munka, ami a három dimenziót egyszerre próbálta
volna elemezni egy egységes vizsgálati kereten belül, így munkánkat ilyen aspektusban mindenképpen úttörő-
nek gondoljuk.⁶ Az ilyen integratív szemléletű munka nagy akadályá elsősorban az, hogy nehéz egy adatgyűj-
tésen belül olyan széles kapcsolati blokkot lekérdezni, ami az affektív, illetve az instrumentális cselekvési zónák
mellett a kapcsolathálózatok makrointegratív mozzanatát is megragadja. Jelen munkánkat megalapozó tanul-
mányunkban (Kmetty–Koltai 2015) részletesen foglalkoztunk azokkal a módszerekkel, amelyekkel jellemzően
kutadják a kapcsolathálózatokat, és ott végső konklúzióként azt fogalmazzuk meg, hogy az egyes módszerek
már eleve behatárolják azt, hogy milyen kutatási kérdések válaszolhatók meg felhasználásukkal, nem lehet
őket univerzálisan kezelni. Az MTA TK és a Tárki közös integrációs kutatása egyedülálló lehetőséget jelent ilyen
szempontból, mivel három kapcsolathálózati módszer is szerepelt a kutatásban: a névgenerátor, a pozíciógene-
rátor és az összegző módszer (méretgenerátor). Az 1. ábrán szematikusan felvázoltuk, hogy az egyes kapcsolati
dimenziók hogyan kapcsolódnak a különböző módszerekhez, és ezek miként különböznek el egymástól mikro-
makro aspektusban.

1. ábra.

A kapcsolathálózat három dimenziójának és a kutatási módszerek összekapcsolódásának szematikusan rajzolata

⁶ Olyan tanulmány viszont már született, amiben két-két network módszer együttes használatát vizsgálták (lásd például Van der Gaag 2005). Szintén fontos idéznünk Tardos Róbert (2008) munkáját, aki a névgenerátoros és pozíciógenerátoros módszerek együttes használatának segítségével definiált egy foglalkozási miliőtérképet. Ezek a jelzett kutatások céljaikban, illetve vizsgálati keretükben is jelentősen eltértek a mi munkánktól.

A státuszjelérés a kapcsolathálózat instrumentális dimenziójához kapcsolódik. Ezt elsősorban a Lin-Dumin (1986) féle pozíció-generátoros kutatási módszer segítségével operacionalizálják. A módszer különféle foglalkozások esetében kérdez rá, hogy van-e a kérdezettnek ismerőse az adott foglalkozási csoportban, arra az előfeltevésre építve, hogy a foglalkozások jól lefedik a társadalom vertikális tagolódását (Lin 1999, 2001). Minél magasabb státuszú és minél több foglalkozási csoporthoz kötődik valaki, annál egyszerűbben tud új munkát találni, annál egyszerűbben tud feljebb lépni a státusz-hierarchián. A széles foglalkozási kapcsolatrendszer természetesen indikátora annak is, hogy nagyon különböző társadalmi csoportokhoz fér hozzá az ember. Ez értelmezhető makro-társadalmi aspektusból is, hiszen az ilyen szempontból széles kapcsolatrendszer magas csoportközi interakciós sűrűséget feltételez. Ezt a lehetséges összekapcsolódást egy halványabb vonallal jeleztük. Bár a társas támogatás esetében elsősorban az erős közeli kötések számítanak, bizonyos stresszhelyzetben a távolabbi gyenge kötéseinktől is kaphatunk olyan segítséget, ami növeli az érzelmi és mentális stabilitásunkat. A társas támogatás erősségének mérésre azonban alkalmasabb a névgenerátoros módszer (McCallister–Fischer 1978, Mardsen 1990). A közeli magkapcsolatok megóvhatnak minket a nehéz, stresszes szituációktól, vagy megoldásokat kínálhatnak ezekben a helyzetekben, illetve összességében megvédenek minket a teljes kapcsolati izolációtól. Ezen kapcsolati szegmens erősen homofil jellege miatt csak korlátozottan tudja az embert segíteni különböző instrumentális célok elérésben (bár lehet olyan jellegű névgenerátoros kérdésblokkot felépíteni, ami valamennyire alkalmas lehet erre a célra is). Az előbb is jelzett homofil jelleg miatt, a csoportok közötti kötések általában nem kapnak nagy hangsúlyt a névgenerátorra épülő kutatásokban, illetve csak azzal a kitételrel, hogy csak az erős kötések reprezentálja a módszer. Ebből következően a makrointegrációs mozzanat csak nagyon korlátozottan érhető tetten e a kapcsolati módszer alapján, utóbbi vizsgálatára az összegző módszer a legalkalmasabb (McCarty et al. 2001), amelyben különböző (sok esetben hátrányos helyzetű) csoportokkal való nexusokat is tetten lehet érni. Mivel ez a módszer alkalmas arra is, hogy az ego teljes kapcsolathálóját megbecsülje, ezért bár másodlagos jelleggel, de itt is felmerülhet a státuszjelérés és a társas támogatás aspektusa. Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy mind a három módszer bizonyos megkötések mellett alkalmas arra, hogy a három dimenziót (státuszjelérés, társas támogatás, makrointegráció) vizsgálja, de mind a három módszernek megvan a saját hatóköre is. Ha azt feltételezzük, hogy a három kapcsolathálózati dimenzió összekapcsolódása a vertikális elemek mellett horizontális elkülönítéseket is tartalmaz, akkor jogosan merülhet fel az az igény, hogy fölrajzoljunk egy olyan kapcsolati miliőtérképet, amelyben megvizsgáljuk az egyes network együttjárás konstellációkat, és ez alapján keressünk választ arra a kérdésre, hogy az interszekciós és konszolidációs pályák (Blau 1994, 1997) hogyan fonódnak össze a státuszjelérés, a társas támogatás és a makrointegráció aspektusaival. A most következő empirikus vizsgálatban erre fogunk kísérletet tenni.

ADATOK ÉS MÓDSZEREK

Tanulmányunkban az *Integrációs és dezintegrációs folyamatok a magyar társadalomban* című OTKA kutatás (K108836, kutatásvezető: Kovách Imre) adatbázisát használjuk. Az adatfelvétel 2015-ben zajlott, személyes megkérdezéssel, a minta reprezentatív a 18 évesnél idősebb magyar lakosokra. A felhasznált adatbázis nagysága 2687 fő volt.

Ahogy az elméleti részben már jeleztük, a kutatás egyedülálló elemzési lehetőségeket ad kapcsolathálózati szempontból a kezünkbe, hiszen tartalmazza a névgenerátor, a pozíciógenerátor és az összegző módszert is. A kutatási elképzeléseink megvalósításához ebből a három módszerből nyert indikátorokat kellett összekombinálnunk úgy, hogy kialakíthatók legyenek belőlük kapcsolathálózati szegmensek. Ehhez első lépésben mind a három módszerből két-két mutatót állítottunk elő.

A *névgenerátor* esetében plauzibilis választás volt az összes kapcsolat számát használnunk. A kutatásban három dimenzió mentén (1. a legfontosabb problémáit kivel beszélheti meg, 2. kivel jár el szórakozni, kikapcsolódni, 3. kitől kaphat segítséget a háztartása, otthona körüli teendők ellátásában) 5–5 nevet mondhattak a kérdezettek. A magkapcsolati hálózat maximum mérete 15 volt a módszerből adódóan (a gyakorlatban 10-nél nagyobb szám nem volt), a minimum pedig értelemszerűen nulla. A kapcsolathálózat nagysága mellett a társas támogatás esetében a kapcsolatok multiplicitása is fontos momentum: minél több szerepben van egy alter, annál valószínűbb, hogy tud segíteni különféle problémák megoldásában. A multiplicitás a kapcsolat mélységét is jelzi. A multiplicitás operacionalizálásakor kiszámoltuk, hogy az alterek átlagosan hány szerepben jelennek meg. Ennek a változónak a minimuma 1 volt, a maximuma 3. Problémát jelentettek a kapcsolat nélküliek, hiszen esetükben nem volt kiszámolható a multiplicitás. Mivel a további elemzéseinkhez elengedhetetlen volt, hogy a kapcsolat nélküliek ne adathiányként jelenjenek meg ebben a változóban, ezért ezeket az eseteket 0-ra kódoltuk.

A *pozíciógenerátor modulban* 21 foglalkozás esetében kellett megválaszolni a kérdezettnek azt, hogy ismer-e az adott foglalkozási csoportba tartozó embert (embereket), és ha igennel felelt, akkor arra is válaszolnia kellett, hogy kérhet-e tanácsot, segítséget ettől az embertől (emberektől). Az első képzett indikátor a nexusdiverzitás volt, ami az összes ismert, valamint az összes tanáccsal is megkereshető foglalkozási nexus átlagaként lett operacionalizálva. Ez a mutató alapvetően a kapcsolathálózat terjedelmét méri az instrumentális cselekvési mezőben. A második indikátorunk a kapcsolathálózat vertikális mozzanatát érintette, és az elért nexusok (összes és mozgósítható) presztízsének átlagával mértük.⁷

Az *összegző módszer* első mutatójaként az ismerősi kapcsolatháló nagyságát használtuk fel, amit 5 keresztnevet (Sándor, Milán, Krisztián, Barbara, Judit) esetében megjelölt ismerős-számon keresztül becsültünk meg (ennek részletes módszertana kapcsán lásd korábbi cikkünket: Kmetty–Koltai 2015).⁸ A teljes kapcsolati háló nagysága mellett annak horizontális tagoldódása is fontos aspektusa lehet a makrotársadalmi integrációnak. A kérdésblokkban tíz⁹ társadalmi/etnikai csoport kapcsán kérdeztünk rá az ismerősök számára. A kapcsolat-

7 Az egyes foglalkozások presztízsének definiálása nem triviális, több lehetséges módszer is szóba jöhetett volna. Mi korábbi tapasztalatainkra építve (Albert et al. 2015) egy belső presztízs mutatót definiáltunk, a CAMSIS projekt logikáját követve (Prandy–Jones 2001). Első lépésben elkészítettük minden foglalkozás összes többi foglalkozással vett keresztábráját. A 2x2 táblákban a „van ismerős/van ismerős” cellák kiigazított reziduális értékét elmentettük, és ezekből a reziduálisokból készítettünk egy szimmetrikus mátrixot, amiben a foglalkozások alkották a sorokat és oszlopokat is. Azon foglalkozások együttes cellájában volt magas érték, ahol jellemző volt, hogy együtt jelölték őket a pozíciógenerátor kérdéssorban. Az így létrejött mátrixot egy dimenzió csökkentő eljárással (Goodmann 1991, sor-oszlop modell) visszaredukáltuk egy dimenzióra, gyakorlatban ezt interpretáljuk presztízsnek. Az egyes foglalkozások így kapott presztízspontszámát a melléklet M1 táblája tartalmazza. Ennek a presztízspontszámnak az átlagát használtuk fel a második pozíciógenerátor indikátorunk kialakításakor.

8 Az egyes nevek réteg-meghatározottsága elviekben okozhat torzítást a becslésben. Ezt azzal védjük ki, hogy több nevet használunk szimultán a becsléskor.

9 Munkanélküli, volt már börtönben, van nyaralója, cigány származású, rendszeresen jár templomba, meleg vagy leszbikus, elköltözött az elmúlt években külföldre, hajléktalan, devizahitel tartozása van, tagja valamilyen civil szervezetnek.

hálózat horizontális tagolódását azzal mértük, hogy hány csoportból van legalább egy ismerőse a kérdezettnek.

A kialakított hat változó segítségével a következő lépésben szegmentáltuk a mintánkat: megkerestük, hogy a kapcsolati struktúra mögött milyen látens miliók helyezkednek el. Mivel mind a hat indikátorunk magas mérési szintű volt, ezért „látens profil” eljárással (Fraley–Raftery 2002) azonosítottuk a kapcsolati miliókat.¹⁰ Minden csoportkereső eljárás esetében első lépésben el kell döntenünk, hogy hány csoportot alakít ki a kutató. A látens profil elemzés előnye a klasszikus klaszterezési eljárásokkal szemben (például K-means), hogy a modellek illeszkedése alapján ki lehet választani, hogy a vizsgált adatokon mekkora csoportszám az ideális. Erre praktikusán használható statisztika a Bayesian Information Criterion (BIC), amelynél a nullához közelebbi érték jelzi a jobban illeszkedő modellt. A módszer hátránya, hogy elemszám-érzékeny, tehát minél nagyobb az adatok elemszáma, várhatóan annál több csoportot javasol a mutató. A gyakorlatban ezért nem feltétlenül a legkisebb BIC értéket érdemes keresni, hanem a BIC érték csökkenésének dinamikája alapján is lehet (sőt nagyobb elemszám esetében érdemes) csoportszámot választani. A mérlegelésnél érdemes lehet még figyelembe venni az egyes csoportok nagyságát, illetve azt is, hogy a bemeneti változók között ne legyen túl éles hatáserősség különbség a csoportok magyarázatokor. Elemzésünk első részének végén ezeknek a látens profil elemzéssel kapott kapcsolati milióknak a demográfiai karakterisztikáját mutatjuk be röviden.

Az elemzés második lépcsőjében azt vizsgáljuk, hogy ezek a kapcsolati miliók hogyan függenek össze a státuszjeléréssel, az egyéni jólléttel és a makrotársadalmi integrációt jelző általános bizalommal.

A státuszjelérést egy hat kategóriás szubjektív társadalmi osztálybesorolással mérjük (*Melyik társadalmi osztályba sorolná magát?*). A hasonló jellegű munkák megoszlanak abban a kérdésben, hogy objektív vagy szubjektív státuszmutatót helyeznek-e a vizsgálat középpontjába. A kutatásban lehetőség lett volna foglalkozással vagy foglalkozási kategóriával is operacionalizálni a státuszt. Mivel a társadalmi osztály egy állandóbb besorolás (szemben az időben esetleges foglalkozással), és jobban beágyazott a mikromilióba, ezért jelen munkánk szempontjából jobbnak tartjuk a használatát, még akkor is, ha esetleg a középre húzás miatt valamikor torzítása lehet ennek a mérési módszernek.¹¹

Az egyéni jóllétet a 0–10 fokú skálán mért *„Mindent egybevetve mennyire elégedett az életével?”* kérdéssel mértük. A szakirodalmi előzmények alapján egy boldogsággal kapcsolatos kérdés jobban operacionalizálta volna az egyéni jóllétet, azonban a felhasznált adatbázisban ilyen jellegű változó nem árt rendelkezésre.

A makro-társadalmi integrációt a szintén 0–10 skálán mért *„Általánosságban Ön mit mondana? A legtöbb emberben meg lehet bízni, vagy inkább azt, hogy nem lehetünk elég óvatosak az emberi kapcsolatokban?”* kérdéssel operacionalizáltuk. Ebben a dimenzióban volt legnehezebb olyan kérdést találni az adatbázisban, ami jól felhasználható lenne a céljainkra. Ebből következően olyan indikátort igyekeztünk találni, ami összefüggésbe hozható a makroszintű integrációval. Ezért esett a választásunk az általános bizalomra, ami fontos jelzőszáma annak, hogy a közeli csoportokon kívül mennyiben hajlandóak az emberek interakcióba lépni másokkal.

¹⁰ Ehhez az R programnyelv Mclust (Fraley et al. 2012) csomagját használtuk fel.

¹¹ Jelenleg dolgozunk egy hasonló logikát követő és ezen az adatbázison alapuló tanulmányon, amelyben objektív státuszmutatót is felhasználunk a modellezésben.

A függő változóink, valamint a kapcsolati miliók összekapcsolódását lineáris regressziós modellekkel vizsgáltuk meg, amelyekbe első lépésben a kapcsolati milió csoportokat vontuk be kategóriális változóként, majd második lépésben a modellünket kiegészítettük demográfiai változókkal (úgy mint a háztartás nagyság, az életkor, a nem, az iskolai végzettség, a településtípus, az intergenerációs mobilitás és a családi állapot), hogy ezeket kontrol alatt tartva is elemezhesük az összekapcsolódásokat.

EREDMÉNYEK

Kapcsolathálózati miliók

A kapcsolathálózati miliók kialakításához hat indikátort használtunk fel, a magkapcsolatok számát, a magkapcsolatok diverzifikáltságát, a foglalkozási nexusdiverzitást, a foglalkozási nexusok átlagos presztízsét, a teljes kapcsolatháló nagyságát és a kapcsolathálózat társadalmi terjedelmét. Mind a hat változót standardizáltuk, majd látens profil elemzés (más néven modell alapú klaszterezés) segítségével kialakítottuk a miliókat. A különböző szempontok mérlegelése után (lásd módszertan) a 7 csoportos megoldás mellett döntöttünk. Az 1. táblázat a hat bemeneti network indikátor átlagát mutatja be a kapcsolati miliók mentén.

1. táblázat: *Kapcsolati indikátorok átlaga a hét kapcsolati milióban*¹²

	Erős magkapcsolatok száma	Kapcsolatok ultiplexitása a névgenerátor alapján	Nexusdiverzitás	Átlagos presztízs	Ismerősök száma	Elért társadalmi csoportok száma	Csoportaránya a teljes mintában
Magkapcsolat hiányos	0.4	0.3	5.0	42.5	110.1	3.2	6.3%
Instrumentális kapcsolatok nélküli	1.5	2.0	0.0	0.0	67.9	2.1	2.4%
Kapcsolatszegény	2.1	2.5	4.2	42.9	90.9	2.8	36.9%
Magkapcsolat felhalmozó	4.8	2.0	6.8	47.2	185.8	4.6	16.8%
Relatív sokszínű kapcsolatorientációjú	2.3	2.7	8.5	45.5	223.3	6.2	22.5%
Nexus felhalmozó	3.6	2.5	11.1	46.5	548.5	7.4	8.1%
Gazdag kapcsolatokkal rendelkező	3.5	2.4	16.0	48.1	231.0	6.8	7.1%
Átlag	2.7	2.3	7.0	43.8	184.4	4.5	
F érték	608	534	648	784	774	482	
Eta	0.577	0.545	0.592	0.637	0.634	0.519	

Az első milió (**magkapcsolat hiányos**) elsősorban a hiányzó magkapcsolatokkal jellemezhető: az ide tartozóknak szinte nincs olyan ember a környezetében, akivel megbeszélhetnék problémáikat, szórakozni járhatnának vagy akitől segítséget kérhetnének. A második csoport (**instrumentális kapcsolatok nélküli**) elsősorban az instrumentális, gyenge kapcsolatok hiányával jellemezhető, de esetükben a teljes ismeretségi háló nagysága is viszonylag alacsony. A harmadik miliónél (**kapcsolatszegények**) nem detektálhatunk egy specifikus hálózati jellemzőt, amely mentén hiányról beszélhetnénk, azonban a csoporttagok kapcsolathálózatának mérete mind

¹² Az egyszerűbb értelmezés érdekében a táblában a kapcsolathálózati indikátoroknak nem a standardizált változatát tüntettük fel, hanem az eredeti változókat.

horizontális, mind vertikális szempontból alacsonynak mondható. A negyedik csoport (**magkapcsolat felhalmozó**) tagjainál kiugróan magas az erős kapcsolatok száma, ugyanakkor azok kiterjedtsége és más hálózati jellemzőik nem kiemelkedők. Az ötödik milióbe (**relatív sokszínű kapcsolatorientációjú**) tartozók kapcsolathálózatában két mérőeszköz mentén is az átlagnál diverzebb, különböző csoportba tartozó embert detektáltunk, ami az átlagnál valamivel magasabb kapcsolatszámval is párosul. A hatodik csoport (**nexus felhalmozó**) kiugróan magas kapcsolatszámval jellemezhető, amely kapcsolatok különböző társadalmi csoportokba való kiterjedtsége is szélesnek mondható. A hetedik csoport (**gazdag kapcsolatokkal rendelkező**) kapcsolathálója is széles, emellett ezen kapcsolatok mind presztízsüket, mind diverzifikáltságukat tekintve kiemelkedőek. Fontos megjegyeznünk, hogy bár a kapcsolathálózati miliók ebben a formában nem alkotnak egyértelműen ordinális skálát, sorrendjükkel mégis arra törekedtünk, hogy a network szempontból hiányos helyzetű csoportoktól a kifejezetten jó helyzetű miliókig egyfajta két szélsőség közötti spektrumot mutassunk be. A miliók társadalmi-demográfiai jellemzőit a 2. táblázat tartalmazza.

2. táblázat: A kapcsolati miliók demográfia jellemzői

	Magkapcsolat hiányos	Instrumentális kapcsolat nélküli	Kapcsolatszegény	Magkapcsolat felhalmozó	Relatív sokszínű kapcsolatorientációjú	Nexus felhalmozó	Gazdag kapcsolatokkal rendelkező
Nem (férfiak aránya)	53%	26%	43%	49%	51%	44%	48%
Életkor (átlag)	55,4	64,5	50,9	42,5	45,9	41,1	46,8
Iskolázottság:							
Max. 8 általánost végzettek aránya	35%	52%	27%	19%	14%	15%	4%
Szakmát végzettek aránya	33%	19%	34%	21%	34%	22%	18%
Érettségizettek aránya	25%	17%	30%	39%	34%	37%	39%
Diplomások aránya	7%	11%	10%	21%	18%	27%	39%
Településtípus:							
Budapestiek aránya	14%	23%	21%	31%	18%	7%	7%
Megyeszékhelyen, megyei jogú városban élők aránya	19%	16%	22%	21%	21%	30%	22%
Városban élők aránya	35%	38%	29%	22%	33%	32%	36%
Községben élők aránya	31%	23%	28%	27%	28%	31%	35%
Szülői mobilitás:							
Lefelé mobilak aránya	10%	7%	8%	18%	9%	8%	5%
Immobilak aránya	48%	62%	43%	39%	40%	38%	35%
Felfelé mobilak aránya	42%	31%	49%	43%	51%	54%	60%
Családi állapot (partner nélkül élők aránya)	60%	58%	47%	46%	43%	39%	31%
Háztartásméret (átlag)	2,1	2,0	2,5	2,8	2,5	2,9	2,9

A **magkapcsolat hiányos** csoport tagjai között magas az aránya a szakmát végzetteknek és azoknak, akik egyedül élnek. Háztartásnagyságuk a teljes mintához képest relatíve alacsony, átlagosan két fő (amely tehát nem a kérdezettekől és azok partneréből tevődik össze). Az **instrumentális kapcsolatok nélküliek** főként alacsony végzettségű, idős nőkből állnak, akik hasonló iskolázottságú családokból származnak. Háztartásukat tekintve ők is kisebb létszámú háztartásokban élnek, általában partner nélkül. A **kapcsolatszegények** csoportja nem különbözik jelentősen a teljes társadalom összetételéhez képest, az egyetlen kiugró tulajdonságuk, hogy magasabb körökben a szakmát végzettek aránya. Ez a legnagyobb csoport, a minta több mint egyharmadát teszik ki.

A **magkapcsolat felhalmozók** életkora fiatalabb, mint az országos átlag, több köztük az érettségizett és a fővárosi, továbbá mobilitás szempontjából magasabb közöttük a felfelé mobilak aránya. A **relatív sokszínű kapcsolati orientációjú** csoport társadalmi-demográfiai tulajdonságai nagyon hasonlóak a kapcsolatszegény csoporthoz, ergo a milió összetétele a teljes társadalomét tükrözi annyi kivétellel, hogy e csoportban magasabb a szakmával rendelkezők aránya. A **nexusfelhalmozók** fiatalabbak és magasabb végzettségűek az országos átlagnál, főként megyei jogú városokban élnek, és háztartásnagyságuk az átlagnál nagyobbak mondható. A **gazdag kapcsolatokkal rendelkezők** is magas végzettségűek, viszont ők nagyobb arányban élnek vidéki kisebb városokban vagy falvakban. Családi állapotukat tekintve nagyon alacsony köztük az egyedülállók aránya, és háztartásnagyságuk is magasabb az országos átlagnál. A magas arányú lefelé mobilitásukat az is okozhatja, hogy az érettségivel rendelkezők még nem feltétlenül érthették el legmagasabb iskolai végzettségüket.

A tanulmány további részében arra fókuszálunk, hogy milyen kapcsolat van e miliók és az elméleti fejezetben említett három integrációval kapcsolatos dimenzió operacionalizált változata között, nevezetesen tehát a státuszjelzéssel, az egyéni jólléttel és a makrotársadalmi integrációt jelző általános bizalommal hogyan függ össze a kapcsolathálózati pozíció. A kapcsolatok feltérképezéséhez lineáris regresszió elemzést alkalmaztunk, melyben a függő változót az adott kapcsolathálózati mérőszám, a független változókat pedig a miliók adták. Minden esetben két modellt készítettünk: az elsőben csak a miliók, a másodikban pedig kontrollcélokat szolgáló társadalmi-demográfiai változók is szerepeltek.¹³

Státuszjelzés

A státuszjelzést – ahogy azt korábban már említettük – a kérdezett szubjektív osztálybesorolásával mértük egy hatfokú skála segítségével. A modellek eredményeit a 3. táblázatban foglaltuk össze. A modellből jól kirajzolódik, hogy a referencia-csoportként kijelölt **magkapcsolat hiányos** milióhoz képest az **instrumentális kapcsolatok nélküliek** kivételével minden más csoportnak szignifikánsan magasabb volt a státuszjelzés során felvett értéke. Bár a kapcsolat nem teljesen lineáris, összességében azt mondhatjuk, hogy minél jobb helyzetben van valaki kapcsolathálózati szempontból, annál inkább tér el pozitív irányban a szubjektív státusa a

¹³ A regressziók során a kapcsolathálózati miliókat *dummy* formában vontuk be az elemzésbe, ahol referenciakategóriának a magkapcsolat hiányos csoportot választottuk. A kontroll változókat a következő módon vontuk be az elemzésbe: A háztartásnagyságot és az életkort magas mérési szinten. Az iskolai végzettséget négy kategóriával mértük (legfeljebb 8 általános, szakma, érettség, diploma). A településtípusnál is négykategóriás változót használtunk (Budapest, megyeszékhely/megyei jogú város, város, nagyközség/község). Az intergenerációs mobilitásnál három kategóriát használtunk (lefelé mobil, immobil, felfelé mobil). A családi állapotot pedig két kategóriával vontuk be (egyedül él, háztartással/élettárral él).

magkapcsolat hiányos csoportéhoz képest, azaz kvázi annál magasabb a státusa. A linearitás egyedül a **magkapcsolatokat felhalmozó** csoportnál törik meg, akik még a **nexus felhalmozókhöz** képest is nagyobb mértékben térnek el pozitív irányban a referenciacsoporttól, tehát magasabb státusúnak mutatkoznak. Ez azért is különösen érdekes, mert a státuszjelést a pozíciógenerátoros technikával mért kapcsolathálózati jellemzőkhöz köti a szakirodalom, azonban jelen elemzés alapján a névgenerátoros technikával mért magkapcsolatok hatása is jelentős erre a dimenzióra. A szűk baráti háló, az erős kapcsolataink tehát státusunkat legalább annyira meghatározzák, mint instrumentális viszonyaink. Joggal vetődhet fel azonban, hogy mennyire következik egyik kérdés a másikból, tehát hogy mennyiben határozza meg a társadalmi helyzet a kapcsolathálót, avagy fordítva. A társadalmi-demográfiai jellemzőket kontrollálva azt láthatjuk, hogy két millió marad, ami a státuszjelés szempontjából jelentősen különbözik a referenciakategóriaként kijelölt **magkapcsolat hiányos** csoporttól. Az egyik a már említett **magkapcsolat felhalmozó** millió, a másik pedig a **gazdag kapcsolatokkal rendelkezők** csoportja. A magkapcsolatok státuszjelésre gyakorolt hatása a referenciacsoportéhoz képest tehát a társadalmi jellemzők kontrollálása után is fennáll, és kiemelendő, hogy – bár ez nem egy meglepő eredmény – a sok és egyben diverzifikált kapcsolat az, ami igazán elősegíti a státuszjelést. A többi kapcsolathálózati csoportban eltűnt a korábban tapasztalt összefüggés, azaz a többi csoportba tartozó emberek társadalmi státusuk tekintetében nem különböznek szignifikánsan a magkapcsolat hiányos csoporttól, ha kiszűrjük a demográfia háttérváltozók hatását. Mindezt úgy interpretálhatjuk, hogy az ezen csoportokban lévő emberek társadalmi helyzete az, ami meghatározza kapcsolathálójukat és egyben társadalmi státusukat is. Ezekben az esetekben tehát nem beszélhetünk a kapcsolathálózat közvetlen hatásáról, mivel csak látszólagos kapcsolatokról van szó. Ezen eredmény fontossága abban rejlik, hogy önmagában a kapcsolatok magas száma, avagy a számosság nélküli diverzifikáció nem segíti az egyént a magasabb státusz elérésében. Lényeges azonban felhívni a figyelmet arra, hogy önmagukban a kapcsolathálózati milliók nem magyaráznak kifejezetten nagy hányadot a státusz heterogenitásából (mindössze 5 százalékot), a kifejezetten magas (39 százalékos) megmagyarázott hányad a kontrollváltozók bevonása után tapasztalható csak. Ezáltal feltételezhető, hogy a társadalmi-demográfiai jellemzők sokkal inkább meghatározzák a státuszt, mint a kapcsolathálózati milliók, viszont ez utóbbiaknak is szignifikáns szerepük van a státusz szempontjából.

Jelen modell eredményeinek értelmezésekor azonban nem hagyható figyelmen kívül az, hogy bár a modell specifikációja kijelöli az általunk feltételezett okság irányát, nem jelenthető ki teljes bizonyossággal, hogy a társadalmi kapcsolatok és a társadalmi-demográfiai tényezők hatnak a státuszra. Feltételezhető ugyanis, hogy mindez fordított irányban is igaz, azaz a társadalmi státusz befolyásolja kapcsolatainkat és egyes társadalmi-demográfiai jellemzőinket (például iskolai végzettség) is. Lényeges tehát kiemelni, hogy ezen folyamatok nem egyértelműen egyirányúak, hanem kölcsönösen erősíthetik egymás hatásait.

3. táblázat. A státuszjelzésre illesztett hierarchikus lineáris regressziós modell

F sig.	,000	,000
Adj. R-squared	5%	39%
	B	B
(Constant)	2,44	1,808
Instrumentális kapcsolat nélküli	-,071	-,023
Kapcsolatszegény	,22*	,083
Magkapcsolat felhalmozó	,638***	,183*
Relatív sokszínű kapcsolatorientációjú	,424***	,104
Nexus felhalmozó	,489***	,043
Gazdag kapcsolatokkal rendelkező	1,012***	,357***
Háztartásnagyság		,001
Életkor		,002*
Nem		,123***
Iskolai végzettség		,678***
Településtípus		-,074***
Mobilitás		-,388***
Együtt él-e partnerrel		,039

* Függő változó: Melyik társadalmi osztályba sorolná magát?

** Referencia kategória a kapcsolati miliőknél: magkapcsolat hiányos

SZUBJEKTÍV JÓLLÉT

A szakirodalmi bemutatás során említett szubjektív jóllét dimenzióját az étellel való elégedettség segítségével operacionalizáltuk, melyet a kutatás során egy nullától tízig terjedő skálán mértek. A modellek struktúrája megfelel a korábban bemutatottaknak. A modellek eredményeit a 4. táblázat tartalmazza. Az előző modell eredményeihez hasonlóan azt láthatjuk, hogy a kapcsolathálózat minősége összefügg a szubjektív jólléttel: a második miliő kivételével mindegyik csoport szignifikánsan különbözik a magkapcsolat hiányos referenciakategóriától. Érdekes azonban, hogy az együtthatók nagysága, azaz a referenciakategóriától való eltérés mértéke (a kapcsolat erőssége) nincs egyértelmű összefüggésben az általunk felállított sorrenddel, mellyel a kapcsolathálózat hasznosságát feltételeztük. A **relatív sokszínű kapcsolatorientációjú** és a **nexus felhalmozó csoportok** hatása (szubjektív jóllétteli eltérése a magkapcsolat hiányos csoporttól) valamivel alacsonyabb a többinél, nem illeszkednek a trendekbe. Ennek hatása érzékelhető is a társadalmi-demográfiai jellemzőkkel kontrollált modellben, melyben a **nexus felhalmozók** hatása már nem szignifikáns a szubjektív jóllétre, és a **relatív sokszínű kapcsolatorientációjúak** hatása és szignifikanciája is csökken. (Tehát a szubjektív jóllét tekintetében ez a két csoport már nem különbözik a magkapcsolat hiányos csoporttól a kontrollváltozók bevonása után.) Önmagukban tehát sem a nagyon nagyszámú ismerős, sem a vegyes kapcsolatok nem növelik a szubjektív jóllétet. A különböző szocio-demográfiai tulajdonságokat kontrollálva itt is azt láthatjuk, hogy leginkább a nagyszámú és egyben változatos összetételű kapcsolathálózat növeli az étellel való elégedettséget, és elsősorban akkor, ha ez sok magkapcsolattal is párosul. Érdekes, hogy még a kevés számú és viszonylag homogén kapcsolat is nagyobb elégedettséghez vezet, mint valamely kapcsolathálózati aspektus (például magkapcsolatok vagy instrumentális kapcsolatok) teljes hiánya. Jelen modellnél is azt tapasztalhatjuk, hogy a második modell megmagyarázott

hányada magasabb, melyben a kontrollváltozók is szerepelnek. Fontos azonban, hogy míg a csak a miliókat tartalmazó modell megmagyarázott hányada hasonló az előző, státuszjelzést magyarázó modelléhez (három és öt százalék), addig a kontrollváltozók bevonása itt nem jár akkora növekedéssel, mint az előző esetben (12 és 39 százalék).¹⁴ A kapcsolathálózat szerepe tehát az étellel való elégedettség szempontjából hasonló, szignifikáns magyarázóerővel bír, mint a státusz esetében, azonban a társadalmi-demográfiai jellemzők jobban meghatározzák a státuszt, mint az elégedettséget.

4. táblázat. A szubjektív jóllétre illesztett hierarchikus lineáris regressziós modell

F sig.	,000	0,000
Adj. R-squared	3%	12%
	B	B
(Constant)	6,041	4,875
Instrumentális kapcsolat nélküli	,359	,522
Kapcsolatszegény	1,04***	,747***
Magkapcsolat felhalmozó	1,311***	,637***
Relatív sokszínű kapcsolatorientációjú	,879***	,382*
Nexus felhalmozó	,918***	,184
Gazdag kapcsolatokkal rendelkező	1,806***	,879***
Háztartásnagyság		,061
Életkor		-,006*
Nem		,297***
Iskolai végzettség		,583***
Településtípus		-,056
Mobilitás		-,337***
Együtt él-e partnerrel		,543***

* Függő változó: Mindent egybevetve mennyire elégedett az életével?

** Referencia kategória a kapcsolati milióknél: magkapcsolat hiányos

Általános bizalom

Az elméleti áttekintésnél említett makro-társadalmi integrációt az általános bizalommal operacionalizáltuk egy nullától tízig terjedő skálán. Ismét két modellt illesztettünk a már bemutatott kontrollváltozók segítségével, melyek eredményeit az 5. táblázat mutatja. Azon modellnél, amelyben csak a miliók szerepelnek, minden csoport hatása szignifikáns a referenciacsoporthoz képest, és minden együtttható pozitív. Eszerint tehát bármely kapcsolati milióba tartozik valaki, magasabb általános bizalommal jellemezhető, mint azok, akiknek nincsenek magkapcsolataik. A milió típusok együttthatóinál nem látható egyértelműen növekvő tendencia a bizalom tekintetében: a trendet ugyanaz a két csoport töri meg, mint az elégedettségénél (a relatív sokszínű kapcsolatorientációjuk és a nexus felhalmozók csoportja). Bizalom szempontjából a magkapcsolatokkal nem rendelkezőkhöz képest a leghasonlóbbak azok, akik instrumentális kapcsolatokkal nem rendelkeznek és a legkülönbözőbbek (akik leginkább bíznak hozzájuk képest) azok, akik gazdag kapcsolatokkal rendelkeznek. A kontrollváltozók bevo-

¹⁴ Az, hogy a kontroll változók bevonása jelen modellben kisebb megmagyarázott hányad növekedést eredményez, abban az értelemben nem meglepő, hogy a felhasznált kontrollváltozók erősebben függnek össze a szubjektív státusszal, mint a szubjektív jólléttel – mellyel sokkal inkább közvetett kapcsolatban vannak.

nása után az instrumentális kapcsolatok nélküliek kivételével minden miliőcsoport hatása szignifikáns marad, az együttthatók továbbra is pozitívak és nagyságuk szempontjából is azonos sorrend figyelhető meg közöttük. (A referenciacsoporttól vett különbségük tehát hasonló a kontrollváltozókat nem alkalmazó modelléhez.) Az általános bizalmat magyarázó modellek megmagyarázott hányada volt a legalacsonyabb a három függő változó közül. Igaz ez a csak a miliőket tartalmazó modellre is (ahol a korrigált R-négyzet értéke 2%), még radikálisabb azonban a magyarázóerő csökkenése a kontrollváltozókat is tartalmazó modellben (melynek megmagyarázott hányada mindössze 3 százalék). Eszerint az emberekbe vetett bizalmat a kapcsolathálózatok ugyan szignifikánsan, azonban elég alacsony mértékben magyarázzák, a társadalmi-demográfiai jellemzők pedig szinte alig befolyásolják azt, hogy valaki mennyire bízik embertársaiban.

5. táblázat. Az általános bizalomra illesztett hierarchikus lineáris regressziós modell

F sig.	,000	,000
Adj. R-squared	2%	3%
	B	B
(Constant)	3,812*	3,734
Instrumentális kapcsolat nélküli	,68***	,605
Kapcsolatszegény	,929***	,746***
Magkapcsolat felhalmozó	1,259***	,884***
Relatív sokszínű kapcsolatorientációjú	,955***	,673***
Nexus felhalmozó	,865***	,482*
Gazdag kapcsolatokkal rendelkező	1,427***	,933***
Háztartásnagyság		,007
Életkor		-,004
Nem		,056
Iskolai végzettség		,298***
Településtípus		-,115**
Mobilitás		0,07
Együtt él-e partnerrel		,122

* Függő változó: Általánosságban Ön mit mondana?

A legtöbb emberben meg lehet bízni, vagy inkább azt, hogy nem lehetünk elég óvatosak az emberi kapcsolatokban?

** Referencia kategória a kapcsolati miliőknél: magkapcsolat hiányos

ÖSSZEFOGLALÁS

A kapcsolathálózat mint hívó szó annyira elterjedt a társadalomtudományokban, hogy tartalmilag teljesen eltérő fogalmak és kérdések is ugyanazon gyűjtőfogalom alatt kerültek tárgyalásra. Tanulmányunkban ezen a fogalmi zűrzavaron próbáltunk legalább valamelyest úrrá lenni azzal, hogy a kapcsolathálózatok mérésakor használt különböző módszereket megkíséreltük hozzákötni az elméletileg leginkább hozzájuk közeli fogalmakhoz, folyamatokhoz. A magkapcsolatokhoz és az erős közeli kötésekhez (névgenerátor) a társas támogatás fogalmát társítottuk, az elért foglalkozások terjedelméhez (pozíciógenerátor) a státuszjelzést, míg a makrotársadalmi integrációhoz a kapcsolatok diverzifikáltságát (összegző módszer). A három kapcsolathálózati módszerből, valamint az ezekre épülő hat indikátorból egy hét elemű network tipológiát készítettünk, az egyes klasztereket pedig kapcsolathálózati miliőknek neveztünk el.

A kapcsolathálózati milió értelmezésekor fontos azt szem előtt tartanunk, hogy az egyes csoportokba tartozók nem közös ismeretségi hálójuk alapján kerülnek be egy csoportba, sőt az sem feltétlen mondhatjuk, hogy az egyes miliókba tartozó személyek gyakrabban lépnek egymással interakcióba, mint a csoportokon kívüliek. Ebben az esetben az „fogja össze” a csoportokat, hogy egymáshoz hasonló kapcsolatháló-szerkezettel rendelkezők vannak egymás mellé rendelve, network terminológiát használva a strukturálisan ekvivalens pozíció az összekötő kapocs.

A három alsó csoport (**magkapcsolat hiányos, instrumentális kapcsolatok nélküli, kapcsolatszegény**) 45 százalékát teszi ki a társadalomnak. Szinte kivétel nélkül az összes regressziós modell azt támasztotta alá, hogy a magkapcsolat hiányos csoport van a leginkább hátrányos helyzetben, és ez a hátrányos helyzet a státuszjelzés kivételével megmarad a demográfia háttérváltozók kontroll alatt tartása után is. Tehát, ha nincsenek közeli kapcsolataik az embernek, akkor nem számíthat támogatásra, és a bizalma is csökken a teljes társadalom irányába, elindul a teljes kiilleszkedés felé. Hasonló a helyzet azok csoportjával is, akik instrumentális kapcsolatokkal nem rendelkeznek.

A kapcsolathálózati szempontból két középső csoport (a **magkapcsolat felhalmozó** és a **relatív sokszínű kapcsolatorientációjú**) egymáshoz való relációját kifejezetten érdekes képet fest. A magkapcsolatok kivételével minden más dimenzióban a **relatív sokszínű kapcsolatorientációjú** csoport rendelkezik jobb erőforrásokkal, de mind a státuszjelzés, mind a szubjektív jóllét, mind pedig az általános bizalom szempontjából a másik csoport van kedvezőbb helyzetben. Ez szintén azt támasztja alá, hogy az erős közeli kapcsolathálózat (nagysága) Magyarországon minden szempontból kulcsszerepet játszik, és felülírja a többi kapcsolathálózati dimenziót. Hasonló következtetésekre juthatunk abból is, hogy a **nexus felhalmozó** (nagy ismeretségi körrel rendelkező) csoport minden mért dimenzióban gyengébben szerepel, mint a magkapcsolat felhalmozók. A kapcsolatok tartalmi dimenzióját jelen kutatás nem tudta mérni, de azt valószínűsíthetjük, hogy a **nexus felhalmozók** esetében a nagy kapcsolathálózat nem párosul ténylegesen mobilizálható kapcsolatokkal, tehát részben egy látszat hálóról lehet szó (ez összefüggésben lehet relatív fiatal átlagéletkorukkal is). Nem ez a helyzet a **gazdag kapcsolatokkal rendelkező** miliónél, ahol az eredmények alapján érvényesülni is tud a kapcsolathálózat nagysága és diverzifikáltsága is. Kapcsolati szempontból kétségkívül e csoport számít az elitnek.

Modelljeink jól mutatják azt is, hogy a kapcsolathálózati miliók szerepét nem szabad sem alul-, sem túlértékelni. A kapcsolathálózati pozíció minden vizsgált szempontból releváns volt, de hatása viszonylag korlátozottnak mondható.¹⁵ A három modell közül a kontrollváltozók bevonása is csak a státuszjelzés esetén növelte meg a modellek megmagyarázott hányadát, ami elsősorban azzal magyarázható, hogy az általunk alkalmazott kontrollváltozók erősebben összefüggnek a státussal, mint a szubjektív jólléttel vagy a bizalommal. A modellek magyarázó ereje azonban át is vezet minket arra a természetes kérdésre, hogy vajon azok a célváltozók, melyekkel operacionalizáltuk a fogalmainkat, megfelelőek voltak-e. A státuszjelzésnél a munkahelyhez jutás, és ezen keresztül a felfele mobilitás nem volt mérhető az elemzett kutatásban. A társas támogatás esetében is kérdéses a szubjektív jóllét használhatósága, hiszen az a társas támogatás egy speciális szeletét (vagyis inkább

¹⁵ Ez azonban nem jelenti azt, hogy az egyes kapcsolathálózati indikátorok hatása is feltétlen ilyen alacsony lenne. A hat indikátorunkból a szubjektív társadalmi státuszra épített OLS modell például közel 20 százalékos magyarázó erőt ér el. Az egyes indikátorokra vonatkozó elemzéseinket a következő, témában megjelenő tanulmányunkban mutatjuk be részletesen.

következményét) méri. Az általános bizalom, bár jó indikátora a makrotársadalmi integrációnak, azonban mégis inkább egy aspektusa a kérdésnek, nem tekinthető univerzális mérőeszközének. Ezek a dilemmák nyilvánvalóan behatárolják munkánk értelmezési keretét, azonban az eredmények ettől függetlenül mindenképpen plauzibilisek véleményünk szerint, és árnyalják az eddigi ismereteinket a témában.

IRODALOMJEGYZÉK

- Albert, F. – Dávid, B. – Kmetty, Z. – Tardos, R. (2015) Mapping social milieus and cohesion patterns. Exploiting the potential of occupational position generator. XXXV SUNBELT Conference of the International Network for Social Network Analysis, 23–28 June 2015, Brighton, UK.
- Angelusz R. (2010) Tőke vagy erőforrás. Adalékok a társadalmi tőke elméletéhez. *Szociológiai Szemle*, 20(3): 147–166.
- Angelusz R. – Tardos R. (1991) *Hálózatok, stílusok, struktúrák*. Budapest: ELTE Szociológiai Intézet.
- Antonucci, T. C. (1985) Social support: Theoretical advances, recent findings and pressing issues. In *Social support: Theory, research and applications* (21–37). Springer Netherlands. http://dx.doi.org/10.1007/978-94-009-5115-0_2.
- Baldassarri, D. (2007) *Crosscutting Social Spheres? Political Polarization and the Social Roots of Pluralism*. New York, New York: Columbia University.
- Blau, P. M. (1994) *Structural Contexts of Opportunities*. Chicago: University of Chicago Press.
- Blau, P. M. (1997) Egyenlőtlenség és heterogenitás. Primitív elmélet a társadalmi struktúráról. In Angelusz R. (szerk.) *A társadalmi rétegződés komponensei*. Budapest: Új Mandátum Kiadó, 359–382.
- Blau, P. M. – Duncan, O. D. (1967) *The American occupational structure*. Wiley.
- Bourdieu, P. (1985) The market of symbolic goods. *Poetics*, 14(1–2), 13–44. [http://dx.doi.org/10.1016/0304-422X\(85\)90003-8](http://dx.doi.org/10.1016/0304-422X(85)90003-8).
- Castel, R. (2003) *From manual workers to wage laborers: transformation of the social question*. Transaction Publishers.
- Cohen, S. – Wills, T. A. (1985) Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.98.2.310>
- Coleman, J. (1990) *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press. [http://dx.doi.org/10.1016/0304-422x\(85\)90003-8](http://dx.doi.org/10.1016/0304-422x(85)90003-8).
- DiPrete, T. A. – Gelman, A – McCormick, T – Teitler, J – Zheng, T. (2011) Segregation in Social Networks based on Acquaintanceship and Trust. *American Journal of Sociology*, 116(4): 1234–1283. <http://dx.doi.org/10.1086/659100>
- Dupcsik Cs. – Tóth O. (2008) Feminizmus helyett familizmus. *Demográfia*, 51(4): 307–328.
- Erickson, R. – Goldthorpe, J. – Portocarrero, L. (1979) Intergenerational Class Mobility in Three Western European Societies. *British Journal of Sociology*, 30(4), 415–441. <http://dx.doi.org/10.2307/589632>
- Fraley, C. – Raftery, A. E. (2002) Model-based clustering, discriminant analysis, and density estimation. *Journal of the American Statistical Association*, 97:611:631. <http://dx.doi.org/10.1198/016214502760047131>
- Fraley, C. – Raftery, A. E. – Murphy T. B. – Scrucca, L. (2012) *mclust Version 4 for R: Normal Mixture Modeling for Model-Based Clustering, Classification, and Density Estimation*. Technical Report No. 597, Department of Statistics, University of Washington.
- Goodman, L. A. (1991) Measures, models, and graphical displays in the analysis of cross-classified data. *Journal of the American Statistical Association*, 86(416), 1085–1111. <http://dx.doi.org/10.1080/01621459.1991.10475155>.
- Hirsch, B. J. (1980) Natural support systems and coping with major life changes. *American Journal of Community Psychology*, 8(2), 159–172. <http://dx.doi.org/10.1007/bf00912658>.
- Kawachi, I. – Berkman, L. F. (2001) Social ties and mental health. *Journal of Urban Health*, 78(3), 458–467. <http://dx.doi.org/10.1093/urban/78.3.458>.
- Kmetty, Z. – Koltai, J. A. (2015) Kapcsolathálózatok mérése – elméleti és gyakorlati dilemmák, lehetőségek. *Socio.hu*, 2015(4), 34–49. <http://dx.doi.org/10.18030/socio.hu.2015.4.34>.
- Lin, N. – Woelfel, M. W. – Light, S. C. (1985) The buffering effect of social support subsequent to an important life event. *Journal of Health and Social Behavior*, 247–263. <http://dx.doi.org/10.2307/2136756>.
- Lin, N. – Dumin, M. (1986) Access to Occupations through Social Ties. *Social Networks*, 8(4): 365–85. [http://dx.doi.org/10.1016/0378-8733\(86\)90003-1](http://dx.doi.org/10.1016/0378-8733(86)90003-1).
- Lin, N. (1999) Social networks and status attainment. *Annual Review of Sociology*, 467–487. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev.soc.25.1.467>
- Lin, N. (2001) *Social Capital: A Theory of Structure and Action*. London: Cambridge University Press.
- Marsden P. V. (1990) Network Data and Measurement. *Annual Review of Sociology*, 16: 435–463. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev.soc.16.1.435>.
- McCallister, L. – Fischer, C. S. (1978) A Procedure for Surveying Personal Networks. *Sociological Methods and Research*, 7(2): 131–148. <http://dx.doi.org/10.1177/004912417800700202>.

- McCarty K. – Killworth P. D. – Bernard H. R. – Johnsen, E. C. – Shelley G. A. (2001) Comparing Two Methods for Estimating Network Size. *Human Organization*, 60(1), 28–39. <http://dx.doi.org/10.17730/humo.60.1.efx5t9gjtgmga73y>.
- Orbán A. – Szántó Z. (2005) Társadalmi tőke. *Erdélyi Társadalom*, 3(2): 55–70.
- Paxton, P. (2007) Association memberships and generalized trust: A multilevel model across 31 countries. *Social Forces*, 86(1), 47–76. <http://dx.doi.org/10.1353/sof.2007.0107>.
- Portes, A. (1998) Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, 1–24. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.1>.
- Prandy, K. – Jones, F. L. (2001) An international comparative analysis of marriage patterns and social stratification. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 21(4/5/6), 165–183. <http://dx.doi.org/10.1108/01443330110789484>.
- Putnam, R. D. (2000) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Tardos, R. (2008) Foglalkozás, miliő, kapcsolathálózatok: külön világok? Egy tipológiai kísérlet körvonalai. *Századvég*, 4, 5–50.
- Van der Gaag, M. P. J. (2005) *Measurement of individual social capital*. Amsterdam: F&N Boekservices.
- Vedres B. – Stark, D. (2010) Structural Folds: Generative Disruption in Overlapping Groups. *American Journal of Sociology*, 115(4): 1150–1190. <http://dx.doi.org/10.1086/649497>.
- Vedres B. (2012) Strukturális gyűrődések: a hálózatok innovatív feszültségei. In Kmetty Z. – Koltai J. (szerk.) *Változó képletek, változatos perspektívák. Tanulmánykötet Tardos Róbert 65. születésnapjára*. Budapest: Háttér Kiadó, 92–110.
- Wellman, B. – Wortley, S. (1990) Different strokes from different folks: community ties and social support. *American Journal of Sociology*, 96:558–588. <http://dx.doi.org/10.1086/229572>
- Wellman, B. (1992) Which types of ties and networks provide what kinds of social support. *Advances in group processes*, 9(1992), 207–235.
- Woolcock, M. (1998) Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, 27(2): 151–208. <http://dx.doi.org/10.1023/A:1006884930135>.
- Woolcock, M. – Radin, E. (2008) A relational approach to the theory and practices of economic development. In Castiglione, D. – Van Deth, J. W. – Wolleb, G. (szerk.) *The handbook of Social Capital*. New York: Oxford University Press, 411–438.

MELLÉKLET

M1. táblázat.

A tanulmányban felhasznált foglalkozások presztízspontszáma a Goodman RC modell alapján

	Presztízspontszám
Főiskolai, egyetemi oktató, kutató	69
Számítás technikus, informatikus	61
Újságíró	60
Méternök	60
Középiskolai tanár	60
Ügyvéd	58
Színész, zenész, énekes	58
Adószakértő, könyvelő	57
Vállalatvezető, Igazgató	55
Sebész	54
Pincér	48
Adminisztrátor	47
Autószerelő	46
Polgármester, önkormányzati képviselő	43
Sofőr	43
Ápoló	42
Biztonsági őr	42
Víz-gáz szerelő	38
Mezőgazdasági egyéni gazdálkodó (parasztgazda)	34
Bolti eladó	32
Segédmunkás	31